

# Мова української юриспруденції

У навчальному посібнику розкрито основні питання і поняття мови української юриспруденції, охарактеризовано норми мови та їхні різновиди, запропоновано форми правильного застосування в юридичній діяльності. Висвітлено стилі мови юриспруденції, викладено особливості усного й писемного мовлення, надано класифікацію документів, вимоги до оформлення реквізитів.

Запропоновані завдання на володіння писемним мовленням дадуть змогу поглибити знання з мови, а словник типових лексичних і граматичних помилок та їхні правильні відповідники, словник плеоназмів, наголосів покликані підвищити загальні мовленнєві компетентності майбутніх спеціалістів із права.

Навчальний посібник стане в нагоді всім тим, хто бажає краще знати державну мову, правильно нею послуговуватися в повсякденному вжитку і професійній сфері. Перше видання навчального посібника побачило світ у 2020 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

# МОВА УКРАЇНСЬКОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

**Навчальний посібник**

Видання 2-ге, виправлене та доповнене

За редакцією

*В. М. Пивоварова, О. А. Лисенко, О. А. Шумейко*

Харків  
«Право»  
2023

Автори:

*В. М. Пивоваров* – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри культурології – розділ 8, додатки;

*О. В. Прудникова* – доктор філософських наук, професор кафедри культурології – розділи 1, 5, 6;

*О. А. Лисенко* – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри культурології – розділи 9–11;

*Ю. А. Меліхова* – кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри культурології – розділи 7, 12, 13 (спільно з Т. О. Слюсаренко);

*Т. О. Слюсаренко* – кандидат мистецтвознавства, асистент кафедри культурології – розділи 7, 12, 13 (спільно з Ю. А. Меліховою);

*О. А. Шумейко* – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри культурології – розділи 2–4

Рецензенти:

*І. П. Дроздова* – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри мовної підготовки Державного біотехнологічного університету;

*Ю. І. Калашиник* – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

*Т. М. Берест* – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»

*Рекомендовано до друку навчально-методичною радою  
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого  
(протокол № 4 від 10 травня.2023 року)*

**Мова** української юриспруденції : навч. посіб. – Вид. 2-ге, випр. та допов. / за ред. В. М. Пивоварова, О. А. Лисенко, О. А. Шумейко ; М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2023. – 294 с.

ISBN 978-966-998-597-2

У навчальному посібнику розкрито основні питання і поняття мови української юриспруденції, охарактеризовано норми мови та їхні різновиди, запропоновано форми правильного застосування в юридичній діяльності. Висвітлено стилі мови юриспруденції, викладено особливості усного й писемного мовлення, надано класифікацію документів, вимоги до оформлення реквізитів.

Запропоновані завдання на володіння писемним мовленням дадуть змогу поглибити знання з мови, а словник типових лексичних і граматичних помилок та їхні правильні відповідники, словник плеоназмів, наголосів покликані підвищити загальні мовленнєві компетентності майбутніх спеціалістів із права.

Навчальний посібник стане в нагоді всім тим, хто бажає краще знати державну мову, правильно нею послуговуватися в повсякденному вжитку і професійній сфері.

Перше видання навчального посібника побачило світ у 2020 р.

УДК 340.113(477)(075)

© Пивоваров В. М., Єрахторіна О. М., Лисенко О. А. та ін., 2020

© Пивоваров В. М., Прудникова О. В., Лисенко О. А., Меліхова Ю. А., Слюсаренко Т. О., Шумейко О. А., виправлення та доповнення, 2023

# ЗМІСТ

<b>Передмова</b> .....	8
<b>Розділ 1. ДЕРЖАВНА МОВА В УКРАЇНСЬКІЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ</b> .....	10
1.1. Мова як основа юриспруденції .....	10
1.2. Поняття «мова української юриспруденції», її ознаки, функції .....	13
1.3. Правове регулювання мовної політики в Україні .....	19
<i>Контрольні запитання</i> .....	23
<i>Практичні завдання</i> .....	24
<i>Глосарій</i> .....	28
<b>Розділ 2. КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЮРИСТА</b> .....	29
2.1. Зміст й особливості комунікативної компетентності юриста .....	29
2.2. Поняття «культура мови» і «культура мовлення» .....	31
2.3. Основні комунікативні ознаки культури мовлення .....	33
2.4. Службовий мовленнєвий етикет .....	35
<i>Контрольні запитання</i> .....	37
<i>Практичні завдання</i> .....	38
<i>Глосарій</i> .....	39
<b>Розділ 3. НОРМАТИВНІСТЬ МОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ</b> .....	40
3.1. Поняття «норми літературної мови» та їх різновиди .....	40
3.2. Застосування орфоепічних та акцентуаційних норм мови в усному мовленні юриста .....	41
3.3. Вживання орфографічних, морфологічних і синтаксичних норм мови в писемній діяльності юриста .....	43
3.4. Нова редакція Українського правопису .....	47
<i>Контрольні запитання</i> .....	49
<i>Практичні завдання</i> .....	49
<i>Глосарій</i> .....	50
<b>Розділ 4. ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ СТИЛІСТИКИ</b> .....	52
4.1. Поняття «функціональний стиль мови». Критерії визначення стилів мови .....	52
4.2. Офіційно-діловий стиль як основа української юриспруденції .....	54
4.3. Використання наукового стилю в професійній діяльності юриста .....	58

4.4. Особливості застосування публіцистичного стилю в юридичній сфері.....	61
<i>Контрольні запитання</i> .....	63
<i>Практичні завдання</i> .....	63
<i>Глосарій</i> .....	64

<b>Розділ 5. ДОКУМЕНТ ЯК ЗАСІБ ПИСЕМНОЇ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЮРИСТА</b> .....	65
5.1. Особливості писемного мовлення в юридичній діяльності.....	65
5.2. Поняття й основні функції документа. Класифікація документів .....	68
5.3. Вимоги до складання й оформлення документів.....	75
<i>Контрольні запитання</i> .....	78
<i>Практичні завдання</i> .....	78
<i>Глосарій</i> .....	79

<b>Розділ 6. ФОРМУЛЯР І РЕКВІЗИТИ ДОКУМЕНТІВ</b> .....	81
6.1. Національний стандарт України. Уніфікована система документації .....	81
6.2. Реквізити документа, правильність їх розміщення й оформлення .....	83
6.3. Оформлення документів щодо особового складу і довідково- інформаційної документації.....	93
<i>Контрольні запитання</i> .....	98
<i>Практичні завдання</i> .....	98
<i>Глосарій</i> .....	100

<b>Розділ 7. ТЕКСТ ЯК ОСНОВНИЙ РЕКВІЗИТ ДОКУМЕНТА</b> .....	102
7.1. Поняття тексту як основного елемента документа.....	102
7.2. Структура тексту документа .....	104
7.3. Поняття «юридичний текст». Основні типи юридичних текстів .....	105
<i>Контрольні запитання</i> .....	108
<i>Практичні завдання</i> .....	108
<i>Глосарій</i> .....	110

<b>Розділ 8. МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТУ ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ</b> .....	112
8.1. Мовні особливості тексту документа.....	112
8.2. Змістова точність мови документів .....	117
8.3. Лінгвістична експертиза текстів юридичних документів .....	123
<i>Контрольні запитання</i> .....	125
<i>Практичні завдання</i> .....	126
<i>Глосарій</i> .....	128

<b>Розділ 9. ЛЕКСИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЮРИСТА</b> .....	131
9.1. Диференціація словникового складу сучасної української мови .....	131
9.2. Синоніми, пароніми й омоніми в мові юриспруденції.....	135
9.3. Фразеологізми в діловому мовленні правника.....	141
9.4. Українська лексикографія.....	144
<i>Контрольні запитання</i> .....	148
<i>Практичні завдання</i> .....	148
<i>Глосарій</i> .....	150
<b>Розділ 10. СУЧАСНА УКРАЇНЬСЬКА ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ</b> .....	153
10.1. Юридичне термінознавство: основні етапи його розвитку .....	153
10.2. Поняття «юридичний термін», його ознаки .....	155
10.3. Відмінність терміна від слова, номенклатурної назви, професіоналізму .....	159
10.4. Критерії класифікації юридичних термінів та їх характеристика.....	162
<i>Контрольні запитання</i> .....	163
<i>Практичні завдання</i> .....	164
<i>Глосарій</i> .....	165
<b>Розділ 11. ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ</b> .....	167
11.1. Джерела творення правничих термінів.....	167
11.2. Іншомовні слова як засіб найменування юридичних понять.....	169
11.3. Продуктивні способи творення юридичних термінів.....	173
<i>Контрольні запитання</i> .....	174
<i>Практичні завдання</i> .....	175
<i>Глосарій</i> .....	176
<b>Розділ 12. УСНЕ МОВЛЕННЯ ЮРИСТА</b> .....	178
12.1. Усна комунікація в юриспруденції .....	178
12.2. Основні форми юридичної комунікації .....	179
12.3. Особливості вербального спілкування в професійній діяльності правника .....	182
12. 4. Невербальні засоби передавання інформації в усному мовленні .....	183
<i>Контрольні запитання</i> .....	187
<i>Практичні завдання</i> .....	187
<i>Глосарій</i> .....	190

## **Розділ 13. ПУБЛІЧНИЙ ВИСТУП У ПРОФЕСІЙНІЙ**

<b>ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТА</b> .....	191
13.1. Публічний виступ як особливий тип мовлення .....	191
13.2. Підготовка і виголошення промови.....	193
13.3. Особливості судової риторики.....	195
<i>Контрольні запитання</i> .....	199
<i>Практичні завдання</i> .....	199
<i>Глосарій</i> .....	200
<b>ДОДАТКИ</b> .....	202
<i>Додаток 1</i>	
ЗРАЗКИ ДОКУМЕНТІВ .....	202
Автобіографія .....	202
Заяви .....	203
Характеристика .....	204
Доповідні записки .....	205
Протокол засідання .....	207
Витяг з протоколу.....	208
Пояснювальна записка.....	209
Резюме .....	210
<i>Додаток 2</i>	
СЛОВНИК ПРАВИЛЬНОГО ВЖИВАННЯ.....	211
<i>Додаток 3</i>	
СЛОВНИК СТАЛИХ НОРМАТИВНИХ ВИСЛОВІВ .....	236
<i>Додаток 4</i>	
СЛОВНИК ДІЄСЛІВНОГО КЕРУВАННЯ.....	246
<i>Додаток 5</i>	
СЛОНИК ПЛЕОНАЗМІВ .....	251
<i>Додаток 6</i>	
СКЛАДНІ ВИПАДКИ НАГОЛОШЕННЯ СЛІВ .....	257
<i>Додаток 7</i>	
КЛИЧНИЙ ВІДМІНОК ВЛАСНИХ ІМЕН.....	268
<i>Додаток 8</i>	
СЛОВНИК ГРАФІЧНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	270
<i>Додаток 9</i>	
ОСНОВНІ ЗМІНИ В НОВІЙ РЕДАКЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ (2019).....	280
<i>Додаток 10</i>	
ПЕРЕЛІК ПОСАД КЕРІВНИКІВ, СПЕЦІАЛІСТІВ ТА СЛУЖБОВЦІВ .....	284



<b>СПИСОК ДЖЕРЕЛ</b> .....	290
Нормативно-правові акти .....	290
Література .....	291
Інтернет-ресурси .....	292
НЕІК .....	293

*Навчальне видання*

# **МОВА УКРАЇНСЬКОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ**

## **Навчальний посібник**

Видання 2-ге, виправлене та доповнене

За редакцією

*В. М. Пивоварова, О. А. Лисенко, О. А. Шумейко*

Видається в авторській редакції

Комп'ютерна верстка *А. Т. Гринченка*

Підписано до друку 10.10.2023.

Формат 60×90/16. Папір газетний. Гарнітура Times.

Ум. друк. арк. 18,4. Обл.-вид. арк. 12. Тираж 100 прим.

Вид. № 3230

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України  
та Національного юридичного університету  
імені Ярослава Мудрого

вул. Чернишевська, 80, Харків, 61002, Україна

E-mail для авторів: [verstka@pravo-izdat.com.ua](mailto:verstka@pravo-izdat.com.ua)

E-mail для замовлень: [sales@pravo-izdat.com.ua](mailto:sales@pravo-izdat.com.ua)

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи  
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів  
видавничої продукції – серія ДК № 4219 від 01.12.2011

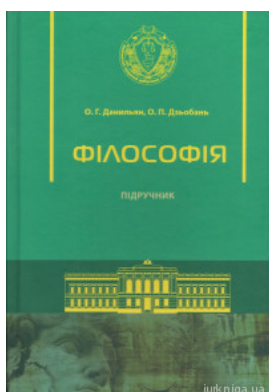
Виготовлено у друкарні ТОВ «Промарт»,

вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна

Тел. +38 (057) 717-28-80

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи  
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів  
видавничої продукції – серія ДК № 5748 від 06.11.2017

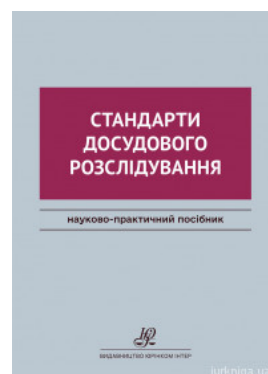
## Книги, які можуть вас зацікавити



Філософія. Підручник



Загальна теорія права.  
Підручник



Стандарти досудового  
розслідування



Кодекс України про  
адміністративні  
правопорушення



Кодекс  
адміністративного  
судочинства України



Конституція України

Перейти до галузі права  
**Ділове письмо та етика**



[Перейти на сайт →](#)